

THỰC TRẠNG VÀ VẤN ĐỀ PHÁT TRIỂN VĂN HÓA ĐỌC TRONG HỌC SINH TIỂU HỌC (Trường hợp huyện Cần Đức, tỉnh Long An)

NGUYỄN HOÀNG DUNG

Sách báo có ảnh hưởng rất lớn tới quá trình nhận biết thế giới và hình thành nhân cách của trẻ. Tuy nhiên, văn hóa đọc của trẻ em hiện nay chưa được định hướng và quan tâm đúng mức, đặc biệt là ở khu vực nông thôn. Bài viết này dựa trên kết quả khảo sát về văn hóa đọc của học sinh tiểu học trên địa bàn huyện Cần Đức, tỉnh Long An. Qua đó nhận thấy hiện nay học sinh tiểu học ở nông thôn ít quan tâm đọc sách, nếu có quan tâm thì thể loại sách đọc còn chưa bổ ích; sự quan tâm của nhà trường, giáo viên và gia đình đối với sự đọc của các em còn ít; hệ thống thư viện trường chưa đáp ứng yêu cầu phát triển “văn hóa đọc” trong các em... Từ thực trạng trên, chúng tôi đưa ra những phân tích lý giải và một số kiến nghị nhằm phát triển văn hóa đọc trong các trường tiểu học ở nông thôn.

1. DẪN NHẬP

Đọc sách không chỉ đơn thuần là một hình thức tiếp nhận thông tin mà còn là một trong những hoạt động văn hóa, được gọi là văn hóa đọc, là thái độ, cách ứng xử của chúng ta đối với tri thức, sách vở. lứa tuổi tiểu học, tương đương với độ tuổi nhi đồng, do còn ít kinh nghiệm sống nên sự hình thành nhân cách và sự tiếp nhận tri thức nhân loại của các em chủ yếu thông qua con đường học tập tại trường và đọc sách. Ngoài chương trình học trong nhà trường, việc đọc sách giúp các em lĩnh hội thêm các

giá trị văn hóa xã hội, qua đó hình thành và phát triển kỹ năng tiếp nhận thông tin, tri thức. Vì thế, đây cũng là lứa tuổi quan trọng để hình thành và phát triển văn hóa đọc.

Mặt khác, thường xuyên đọc sách báo không chỉ giúp học sinh có thói quen tự học, mà còn giúp các em tự tìm hiểu, khám phá những vấn đề mình yêu thích. Sách không những giúp các em nắm được những kiến thức cơ bản mà còn góp phần giáo dục thị hiếu thẩm mỹ cho trẻ. Hiện nay, bên cạnh những loại sách báo tốt vẫn còn nhiều loại sách không đảm bảo về nội dung và hình thức, điều này ảnh hưởng tiêu cực đến sự hình thành và phát triển văn hóa đọc trong học sinh tiểu học. Để văn hóa đọc của trẻ em

Nguyễn Hoàng Dung. Nghiên cứu viên.
Trung tâm Văn học và Ngôn ngữ học, Viện
Khoa học xã hội vùng Nam Bộ.

được phát triển hài hòa, lành mạnh cần có sự định hướng, giáo dục của thầy cô giáo, thư viện nhà trường, gia đình và các tổ chức xã hội.

Tuy nhiên, hiện nay văn hóa đọc của học sinh tiểu học chưa được định hướng và quan tâm đúng mức. Hơn nữa, học sinh tiểu học khu vực nông thôn ít có điều kiện tiếp xúc với sách báo. Để làm rõ hơn về vấn đề này, chúng tôi đã thí điểm khảo sát một số trường tiểu học tại huyện Cần Đước, tỉnh Long An. Cần Đước là huyện nằm ở phía đông nam tỉnh Long An, cách TPHCM 40km. Mặc dù có phát triển về kinh tế nhưng đời sống vật chất và tinh thần của người dân trong huyện còn ở mức trung bình. Hiện nay mỗi xã của huyện đều có trường tiểu học. Các trường chúng tôi chọn khảo sát gồm Trường Tiểu học Long Sơn, Trường Tiểu học Long Hòa và Trường Tiểu học Long Trạch 1, đều nằm ở vùng thượng huyện Cần Đước, thuộc khu vực các xã nông thôn. Nhìn chung, các trường đều được đầu tư cơ bản đạt chuẩn. Cuộc khảo sát được tiến hành từ ngày 10/4 đến ngày 25/4/2015. Số lượng được chọn điều tra là 160 học sinh lớp 4 và lớp 5, mỗi khối lớp 80 em. Sở dĩ chúng tôi chọn khảo sát học sinh khối 4 và khối 5 vì ở khối lớp này các em có khả năng đọc hiểu được nhiều lĩnh vực sách báo thiếu nhi. Từ kết quả điều tra bằng bảng hỏi, phỏng vấn giáo viên và phụ huynh có con trong độ tuổi này, kết hợp với việc quan sát trực tiếp những vấn đề liên quan đến văn hóa đọc của học sinh tiểu học trên địa bàn, chúng

tôi đưa ra những phân tích và nhận định như sau.

2. VĂN HÓA ĐỌC TRONG HỌC SINH TIỂU HỌC TRÊN ĐỊA BÀN HUYỆN CẦN ĐƯỚC, TỈNH LONG AN

2.1. Thực trạng đọc sách của học sinh

Đọc sách tại trường:

Hoạt động đọc sách của học sinh gồm các hình thức như: đọc tại phòng thư viện, được phát về lớp để các em mang về nhà đọc. Trong giờ giải lao ở Trường Tiểu học Long Hòa có xe sách lưu động để dọc hành lang lớp học, Trường Tiểu học Long Trạch 1 có những giỏ sách để ở gốc cây dưới sân trường. Tuy nhiên, các hình thức này vẫn không thu hút được nhiều học sinh tham gia đọc, bởi nguồn sách báo phát ra không được phong phú, có nhiều loại quá cũ kỹ, hơn nữa vào thời gian ra chơi các em còn nhiều hoạt động thú vị khác. Vì vậy, việc đọc sách chỉ mới thu hút số ít học sinh giỏi, có lòng đam mê đọc sách và một số ít em đọc các loại truyện mang tính giải trí. Riêng Trường Tiểu học Long Sơn, có trường hợp cô giáo chủ nhiệm không cho học sinh ra khỏi lớp vào giờ giải lao, vì sợ các em hoạt động nhiều quá dễ mõi ảnh hưởng đến tiết học sau. Vì vậy, nếu học sinh nào muốn vào thư viện đọc sách trong thời gian này thì lại không thể. Do đó, qua kết quả khảo sát có thể thấy mức độ đọc sách báo ở thư viện của học sinh rất thấp, chỉ có 18,1% em cho biết thường xuyên vào thư viện, 77,5% em ít khi vào, còn lại 4,5% em không vào (xem Bảng 1).

Bảng 1. Mức độ đọc sách ở thư viện của học sinh tiểu học

Học sinh lớp 4, lớp 5 (160 phiếu)		Mức độ		
		Thường xuyên	Ít khi	Không vào
	Số phiếu	29	124	7
	Tỷ lệ (%)	18,1	77,5	4,5

Nguồn: Nguyễn Hoàng Dung, 2015.

Độc sách ở nhà:

Khi điều tra về những hoạt động trong thời gian rảnh rỗi của học sinh tiểu học, chúng tôi nhận thấy trẻ xem tivi và chơi tự do chiếm tỷ lệ cao nhất: 50% trẻ thích xem tivi; 56,2% trẻ thích chơi tự do; sau đó là chơi điện tử, tỷ lệ 23,7%; giúp đỡ cha mẹ 21,9%; tự học 20% và hoạt động chiếm tỷ lệ thấp nhất là đọc sách, 18,7% (xem Bảng 2). Qua đó có thể nói ngoài thời gian học trên lớp, trẻ em hầu như rất ít tự đọc sách trong thời gian rảnh.

Bảng 2. Điều tra về những hoạt động của học sinh trong thời gian rảnh rỗi

Học sinh lớp 4, lớp 5 (160 phiếu)		Giúp đỡ cha mẹ	Độc sách	Chơi điện tử	Xem tivi	Tự học	Chơi tự do
	Số phiếu	35	30	38	80	32	90
	Tỷ lệ (%)	21,9	18,7	23,7	50	20	56,2

Nguồn: Nguyễn Hoàng Dung, 2015.

Các loại sách được đọc:

Trong số những học sinh có đọc sách thì thể loại sách đọc của các em cũng là một vấn đề rất cần lưu ý. Kết quả khảo sát về thể loại sách mà học sinh tiểu học ở 3 trường thích đọc nhất thì trong đó truyện tranh chiếm ưu thế

với tỷ lệ 87,5% em thích đọc, kế đến là truyện dân gian 46,9%, các thể loại khác có tỷ lệ đọc khá thấp như tác phẩm văn học thiếu nhi 25%, thể loại thơ thiếu nhi 13,8%, sách lịch sử 6,3%, cuối cùng là sách khoa học dành cho thiếu nhi 2,5%. (xem Bảng 3). Như vậy, có sự chênh lệch rất lớn giữa việc đọc các thể loại sách ở các em. Có thể nói truyện tranh với sự hỗ trợ của hình ảnh sinh động, bắt mắt đang ngày càng lôi cuốn các em. Nhưng loại truyện tranh với các tình tiết ly kỳ hấp dẫn này đôi khi có nhiều hình vẽ phản cảm và thiếu thẩm mỹ. Tuy mỗi thể loại sách có sức hút riêng, nhưng để gieo vào nhận thức của trẻ thơ những bài học hay, những ấn tượng tốt thì rất cần những cuốn sách mang nội dung trong trẻo, nhân vật đẹp và gần gũi. Trong các thể loại sách các em thường đọc thì sách văn học thiếu nhi chiếm một tỷ lệ tương đối thấp. Ngoài ra, trẻ em cũng ít được giới thiệu đến những quyển sách về lịch sử, danh nhân đất nước, và thể loại sách khoa học dành cho thiếu nhi. Chúng ta biết văn học không chỉ góp phần bồi dưỡng tâm hồn, nâng cao khả năng cảm thụ cái đẹp, mà còn giúp trẻ phát triển trí tuệ, mở rộng sự hiểu biết. Còn những kiến thức lịch sử và khoa học sẽ giúp trẻ sớm hình thành tình yêu quê hương, đất nước, tình yêu cuộc sống một cách tự nhiên và sâu sắc. Vì thế thầy cô giáo nên giới thiệu và hướng dẫn các em những loại sách văn học phù hợp với độ tuổi nhi đồng.

Bảng 3. Thể loại sách được học sinh đọc nhiều nhất

STT	Loại sách	Số phiếu	Tỷ lệ (%)
1	Truyện tranh	140	87,5
2	Truyện dân gian	75	46,9
3	Tác phẩm văn học thiếu nhi	40	25,0
4	Thơ thiếu nhi	22	13,8
5	Sách lịch sử	10	6,3
6	Khoa học thiếu nhi	4	2,5

Nguồn: Nguyễn Hoàng Dung, 2015.

Đối với học sinh tiểu học, nội dung của sách báo, truyện tranh có ảnh hưởng rất lớn. Đây là lứa tuổi giàu trí tưởng tượng, tình yêu thiên nhiên, yêu con người và đang học hỏi để phát triển nhân cách. Sách có nội dung không lành mạnh sẽ để lại những dấu ấn lệch lạc trong tư tưởng các em. Vì thế rất cần sự định hướng của người lớn, đặc biệt là các bậc phụ huynh, thầy cô giáo và cán bộ thư viện.

Hiện nay, khi công nghệ thông tin ngày càng phát triển, trẻ em được tiếp cận nhiều phương tiện nghe nhìn, từ trò chơi điện tử đến phim ảnh trên truyền hình và internet, kể cả trên điện thoại. Khi được hỏi thì có đến 90,5% học sinh tiểu học trả lời là biết chơi trò chơi điện tử, trong khi đó sách có thể mạnh là làm phong phú trí tưởng tượng, kích thích sự sáng tạo và lòng ham mê học hỏi của trẻ thì đang ít nhiều bị thay thế. Vì vậy để phát huy hơn nữa văn hóa đọc trong học sinh tiểu học, ngoài việc định hướng chủ đề sách cho các em, chúng ta cần giúp học sinh nắm bắt phương pháp đọc sách, phương pháp tự học với

niềm yêu thích thật sự. Làm thế nào để phong trào đọc sách báo thu hút các em, từ đó giảm được các trò chơi vô bổ, hạn chế các trò chơi điện tử.

2.2. Thực trạng giáo dục văn hóa đọc cho học sinh tiểu học

- Giáo dục văn hóa đọc trong giờ học chính khóa

Hiện nay các trường đều học hai buổi, chương trình trong giờ học chính khóa khá nhiều, giáo viên chủ yếu dạy theo chương trình của sách giáo khoa, vì vậy các thầy cô giáo hầu như không chú trọng việc giới thiệu sách để cho các em tự đọc thêm. Khi được hỏi ngoài chương trình học trên lớp thầy cô giáo có giới thiệu và hướng dẫn các em đọc sách báo không thì đa số giáo viên trả lời là không làm, nguyên nhân là không đủ thời gian. Vì thế khi được yêu cầu viết tên 3 quyển sách mà em thích đọc nhất thì 85% học sinh viết tên truyện tranh ở vị trí số 1, sau đó là các thể loại khác. Ngay cả sách Truyện đọc cho học sinh tiểu học đều là những tác phẩm được chọn lọc, có ý nghĩa nhân văn sâu sắc nhưng vì là sách bổ trợ nên không được các em đọc nhiều, khi được hỏi một số tên truyện có trong sách các em cũng không nhớ là đã đọc hay chưa. Sách Truyện đọc ngoài việc rèn luyện kỹ năng tập đọc còn giúp bồi dưỡng cho học sinh lòng yêu cái thiện và cái đẹp, dạy cho các em biết suy nghĩ logic và có hình ảnh. Vì phần lớn thời gian trong ngày các em học ở trường, do đó thầy cô giáo và thư viện trường học phải là nơi giúp các em nuôi

đường niềm yêu thích với sách trước nhất. Trong giờ học chính khóa giáo viên cần dành thời gian giới thiệu đến các em những sách đọc mang nội dung phong phú, có tác dụng hữu ích đối với học sinh về lòng nhân ái, về tình yêu thiên nhiên, tình cảm gia đình, bạn bè, tình yêu quê hương, đất nước. Giáo viên nên quan tâm nội dung của những quyển sách phát về lớp, giảm bớt sách giải trí, đồng thời giới thiệu sách theo chủ đề như văn học thiếu nhi, thơ thiếu nhi, sách về danh nhân đất nước, sách khoa học dành cho thiếu nhi.

- Giáo dục văn hóa đọc ở thư viện

Đối với học sinh tiểu học, thư viện là môi trường thuận lợi nhất để các em được tiếp cận với sách báo, là nơi gieo niềm đam mê sách cho các em. Bởi lẽ ở nông thôn các điểm bán sách báo rất ít, trình độ của phụ huynh còn hạn chế, vì vậy các em không có điều kiện tiếp xúc với sách báo từ phía gia đình và người thân.

Tuy nhiên, hiện nay phòng đọc tại tất cả các trường đều rất hẹp, nóng bức, không đủ chỗ ngồi, giáo viên và học sinh lại ngồi cùng phòng nên ít nhiều các em có tâm lý e ngại. Mặt khác, các thể loại sách báo của thư viện rất nghèo nàn, chủ yếu là sách giáo khoa và sách tham khảo, sách mới và truyện đọc rất ít nên khó thu hút học sinh. Vẫn còn nhiều cán bộ thư viện từ giáo viên đứng lớp chuyển sang, không được bồi dưỡng chuyên môn nên gặp nhiều khó khăn trong việc xử lý các đầu sách. Các giá sách chưa

được thống kê theo mục rõ ràng, rất khó cho việc tìm kiếm tài liệu, đặc biệt là với trẻ nhỏ. Việc xử lý các đầu sách chiếm nhiều thời gian vì thể cán bộ thư viện hầu như ít chú trọng đến việc giới thiệu những quyển sách hay, mới và bổ ích cho học sinh. Ngoài việc đọc tại chỗ, sách còn được phát về lớp để các em mang về nhà đọc, nhưng thể loại sách là do các em tự chọn, đa số là truyện tranh và các loại sách không mang tính giáo dục cao. Khi được hỏi thì tất cả các thủ thư đều cho rằng sách phát về lớp là do lớp trưởng tự chọn theo yêu cầu của các bạn. Do đó, các em không được giáo viên hoặc cán bộ thư viện hướng dẫn nên đọc loại sách nào, hoặc đọc theo chủ đề gì.

Có thể nói, chất lượng hoạt động của thư viện biểu hiện tập trung ở chỗ hướng dẫn trẻ em đọc sách báo, qua đó hình thành thói quen đọc và thị hiếu đọc lành mạnh cho các em. Cán bộ thư viện phải có khả năng phân tích đánh giá các tác phẩm văn học thiếu nhi để lựa chọn những cuốn sách tốt nhất trong quá trình bổ sung, phát triển thư viện. Với tình trạng như hiện nay thì vấn đề giáo dục văn hóa đọc cho học sinh ở thư viện trường tiểu học vẫn còn nhiều bất cập.

- Giáo dục văn hóa đọc ở gia đình và xã hội

Hiện nay các điểm bán sách báo ở nông thôn huyện Cần Đức còn rất hạn chế, đặc biệt là sách báo dành cho thiếu nhi. Trong 3 trường được khảo sát thì chỉ có Trường Tiểu học

Long Hòa nằm gần điểm bán sách báo, hai trường còn lại không có. Vì lẽ đó phụ huynh muốn mua sách báo thiếu nhi cho con em cũng không có điều kiện.

Bảng 4. Tỷ lệ phụ huynh mua sách báo thiếu nhi cho con

Đối tượng: 30 phụ huynh	Thường xuyên	Thỉnh thoảng	Không
Số phiếu	7	17	6
Tỷ lệ (%)	23,3	56,7	20

Nguồn: Nguyễn Hoàng Dung, 2015.

Mặt khác, nhiều phụ huynh chưa nhận thức đúng tầm quan trọng của văn hóa đọc vì cho rằng việc học ở trường mới là chính yếu, đọc sách báo chỉ mang tính giải trí. Khi phỏng vấn 30 phụ huynh có con trong độ tuổi tiểu học thì chỉ có 23,3% phụ huynh trả lời thường xuyên mua sách báo cho con, trong khi đó có đến 56,7% phụ huynh trả lời thỉnh thoảng mới mua, và 20% phụ huynh hoàn toàn không mua. Tuy nhiên trong số những phụ huynh cho rằng có mua sách báo cho con thì phần nhiều là truyện tranh, bởi trẻ đòi truyện tranh. Khía cạnh khác nữa là trẻ em ở nông thôn ngoài giờ học còn phải phụ giúp cha mẹ công việc nhà vào thời gian rảnh (21,9%), vì thế nhiều trẻ không có thời gian. Một số em cha mẹ đi làm xa thường được gửi cho ông bà chăm sóc, vì ông bà lớn tuổi nên không quan tâm nhiều đến việc đọc của trẻ. Qua đó cho thấy việc giáo dục văn hóa đọc ở gia đình nông thôn hiện nay chưa được quan tâm, một phần do điều kiện khách quan, một phần do nhận thức của

người dân về văn hóa đọc vẫn còn hạn chế.

3. MỘT SỐ KIẾN NGHỊ NHẪM PHÁT TRIỂN VĂN HÓA ĐỌC CHO HỌC SINH TIỂU HỌC Ở NÔNG THÔN

Để phát triển văn hóa đọc cho học sinh tiểu học trên địa bàn nông thôn huyện Cần Đước, tỉnh Long An, chúng tôi nhận thấy cần có sự phối hợp từ nhiều phía, đặc biệt là giữa nhà trường, gia đình và xã hội.

Về phía nhà trường

- Cần nâng cấp cơ sở vật chất, bởi hiện tại toàn bộ phòng thư viện ở các trường đều chật hẹp, nóng bức, không đủ ánh sáng, không đủ bàn ghế. Các trường nên có phòng đọc tại chỗ, có phòng đọc riêng cho giáo viên và phòng đọc cho học sinh.
- Thư viện trường học là nơi giúp các em phát triển và duy trì thói quen, hứng thú trong việc đọc. Vì thế, cần nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ thư viện, vừa có chuyên môn vừa tâm huyết với nghề. Khảo sát cho thấy phần nhiều cán bộ thư viện là từ giáo viên đứng lớp chuyển sang, trình độ nghiệp vụ còn thấp, ảnh hưởng nhiều đến chất lượng hoạt động của thư viện.
- Mặt khác, nguồn sách báo trong thư viện ở trường học nông thôn rất nghèo nàn, cần bổ sung hợp lý số lượng và chất lượng sách báo.
- Cán bộ thư viện nên thường xuyên giới thiệu những loại sách báo mới có trong thư viện, tuyên truyền những quyển sách hay vào giờ sinh hoạt

đầu tuần để giáo viên và học sinh tìm đọc.

Về phía giáo viên

- Nên lồng ghép giáo dục văn hóa đọc trong chương trình học chính khóa. Bên cạnh sách giải trí thầy cô giáo nên dành thời gian cho việc giới thiệu và hướng dẫn các em được đọc, tiếp cận với những tác phẩm hay, những quyển sách mang tính giáo dục cao.

- Cần có sự kết hợp giữa giáo viên chủ nhiệm với cán bộ thư viện trong việc định hướng loại sách đọc cho các em, hạn chế việc các em chỉ đọc sách mang tính giải trí, giúp học sinh có thói quen đọc sách và có kỹ năng trong việc rút ra những nội dung hay cần ghi nhớ sau khi đọc. Ở độ tuổi tiểu học các em chưa có thói quen tìm đến thư viện để đọc sách báo, vì vậy nhà trường cần tạo ra môi trường thuận lợi giúp các em có thể tự mình tìm đọc, để từ đó rèn luyện được thói quen tự học.

- Việt Nam đã có ngày 21/4 là ngày đọc sách, vì vậy nhà trường nên tổ chức ngày hội đọc sách cho các em vào ngày này hàng năm, để học sinh biết được ý nghĩa của việc đọc sách báo. Tuy nhiên, hiện nay chương trình học của học sinh tiểu học khá nhiều, ngày học 2 buổi các em không còn nhiều thời gian để vui chơi, giải trí và đọc sách. Vì vậy phải sắp xếp để học

sinh có được mỗi tuần một đến hai giờ đọc sách trong thư viện

Về phía gia đình

Nên giáo dục và rèn luyện cho trẻ em thói quen đọc sách báo ngay từ nhỏ bằng cách xây dựng các tủ sách gia đình. Phụ huynh cần ý thức được việc trẻ không nên chỉ đọc các loại sách báo mang tính giải trí, mà cần có những loại sách bồi dưỡng tâm hồn, sách mở rộng kiến thức.

- Có thể nói cụm từ “văn hóa đọc” vẫn còn khá xa lạ đối với phần lớn người dân nông thôn, vì vậy nên đẩy mạnh công tác tuyên truyền về văn hóa đọc trên các phương tiện truyền thông, cụ thể là trong chương trình phát thanh hàng ngày ở địa phương, để mọi người hiểu về ý nghĩa của văn hóa đọc, đặc biệt là để các bậc phụ huynh quan tâm, chăm sóc đến sự đọc của con em.

Nhìn chung, việc hướng dẫn học sinh tiểu học đọc sách và phát triển văn hóa đọc cho các em là một công việc phức tạp và lâu dài. Cần có sự phối hợp đồng bộ từ gia đình, nhà trường đến xã hội. Tuy nhiên, trước hết ngành giáo dục - đào tạo mỗi địa phương nên có một cuộc khảo sát cụ thể về thực trạng này, từ đó đưa ra những giải pháp thiết thực nhất phù hợp với điều kiện từng khu vực. □

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Nguyễn Hoàng Dung. 2015. *Số liệu khảo sát văn hóa đọc trong trường tiểu học trên địa bàn huyện Cần Đức, tỉnh Long An*, tiến hành từ 10/4/2015 – 25/4/2015.
2. https://vi.m.wikipedia.org/wiki/Cần_Đức.